

CATALUNYA I LA DEVOCIÓ AL SAGRAT COR
ELS ORÍGENS I ELS PRINCIPALS PROPAGADORS
(1736-1936)

VALENTÍ SERRA DE MANRESA

1. MOTS INTRODUCTORIS

En l'escaiença de la commemoració eclesial del cinquantenari de la publicació de l'encíclica *Haurietis aquas* (Pius XII, 15 de maig de 1956) i, també, dels cent cinquanta anys de l'extensió a tota l'Església de la celebració litúrgica de la festa del Sagrat Cor (Pius IX, 23 d'abril de 1856), es desenvolupà a Barcelona el Congrés Internacional *Cor Iesu, Fons vitae* que, en un peculiar clima de reflexió, estudi i pregària, aplegà els dies 1, 2 i 3 de juny de 2007 un nombrós grup estudiosos, vinguts d'arreu del món, tal com resta de manifest en l'excel·lent crònica científica del congrés publicada, també, en aquest mateix volum d'*Analecta Sacra Tarraconensia*.

Amb aquest article¹ tractarem d'esbossar una aproximació històrica a propòsit de l'origen i desenvolupament de la devoció al Cor Sagrat de Jesús al Principat de Catalunya des les primeres testimoniances

1. Aquest article desenvolupa, i anota, bona part de la conferència que vam pronunciar al saló d'actes de *Balmesiana* el dia 16 de maig de 2007, dins dels actes de preparació al Congrés Internacional *Cor Iesu, fons vitae* amb el títol *El Sagrat Cor a Catalunya: orígens i propagació*.

documentals (1736) fins al començament de la guerra civil de 1936-1939.

D'entrada, cal esmentar que, en el ja molt llunyà 1874, l'erudit jesuïta arenyenc Fidel Fita publicà un pioner article sobre els inicis de la devoció al Sagrat Cor en els territoris hispans,² un treball que conté abundoses referències al Concili de la Tarraconense, celebrat l'any 1738, en el qual s'acordà de promoure la devoció al Sagrat Cor en els bisbats de Catalunya,³ una devoció de fonda arrel bíblica i de gran riquesa teològica. En efecte, el pregon simbolisme del costat traspasat de Crist crucificat, d'on brollaren sang i aigua, és a bastament conegut i freqüentment comentat pels Pares de l'Església primitiva. En l'època d'or de la patristica, tant sant Agustí com sant Joan Crisòstom, els grans puntals de les patristiques llatina i grega, escriviren pàgines esplèndides a propòsit dels sacraments i del misteri de l'Església que nasqué del costat traspasat de Crist. Aquesta tradició patristica es mantingué, i es desenvolupà notablement, en l'àmbit de la teologia monàstica, sobretot al llarg del segle XII, en el fecund clima religiós de la reforma monàstica cistercenca, quan en temps de sant Bernat de Claravall († 1153), considerat per alguns el darrer «Pare» de l'Església, s'intensificà el culte a la humanitat de Crist-Salvador, culte que posteriorment assoliria encara un increment més gran en el marc de l'escola teològica franciscana del segle XIII i següents.⁴ Efectivament, de la meditació profunda sobre les llagues de Jesús, a l'escola monàstica (benedictina i cistercenca) i després, sobretot, franciscana, en naixeria una especial devoció al costat traspasat de Crist, com a font dels sacraments de l'Església, de manera que en el període medieval hom pot ja donar per començada (i àdhuc estructurada) la devoció al Sagrat Cor tal com és entesa per la litúrgia.

2. Vg. Fidel FITA, «Apuntes históricos sobre la devoción al Sagrado Corazón de Jesús en España desde el año 1733 al 1741», dins *El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús* Vol. XVII (Barcelona 1874) pp. 287-289 i 313-325; Íd., Vol. XVIII (1874) pp. 3-19, 73-86, 133-146 i 193-200.

3. Vg. *Actas del II Concilio de Tarragona (1738) solicitando al papa Clemente XII la extensión para España del culto eclesiástico del Sagrado Corazón*, art. II i art. IV; publicades a *Cristiandad* núm. 910 (maig 2007) pp. 30-31, amb la versió al castellà del pare Fidel Fita feta l'any 1874: «Rogamos con el mayor encarecimiento a Vuestra Santidad se digne hacer extensivo a estos Reinos de las Españas el culto eclesiástico del oficio y misa del santísimo Corazón de N.S. Jesucristo», etc.

4. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «La devoción al Sagrado Corazón en el franciscanismo primitivo», dins, *Cristiandad* 50 (1993) pp. 31-32.

A propòsit de la concreció d'aquesta devoció al Cor de Jesús, a partir de les revelacions i de l'experiència mística de santa Margarida Maria d'Alacoque (que morí l'any 1690) tractarem, a través d'aquest article, alguns aspectes centrats en l'àmbit geogràfic català.

2. LA DEVOCIÓ AL SAGRAT COR DE JESÚS A CATALUNYA

Cal posar en relleu que a la majoria de comarques de Catalunya arrelà, amb peculiar intensitat, la devoció al Sagrat Cor de Jesús ja des de la primera meitat del segle XVIII i, sobretot, durant el segle XIX, principalment en les ciutats i poblacions de més importància,⁵ tal com resta reflectit en les disposicions donades pels bisbes de la Tarracense, especialment a partir dels anys 1738 i 1745, segons les actes d'aquests concilis provincials i, també, segons la testimoniança aportada en les ratlles introductòries d'un dels devocionaris de caire popular més divulgats que foren publicats al nostre país en temps de sant Antoni M. Claret, on es fa esment de la solemne festa del Sagrat Cor de la catedral de Tarragona, l'any 1736, dos anys abans de les disposicions conciliars de 1738.

«Ja desde lo any 1736 en que's comensá ab la solemne festa que celebra cada any lo il·lustríssim senyor Arquebisbe de Tarragona, y ab las Congregacions que fundaren los il·lustríssims senyors Bisbes de Urgell y de Lleyda, apenas queda no sols ciutat, però ni vila o població alguna de monta, en la que no se celebre la festivitat del Santíssim Cor de Jesús».⁶

5. Per exemple a la ciutat de Manresa, qualificada de «Manresa ignasiana» per la seva forta tradició jesuítica. En aquesta població, hi fou molt divulgada, des de l'any 1746, la *Novena y Corona del Corazón de Jesús Sacramentado para exercicio de Congregantes Mayores y Agregados de la Real Congregación de María de Manresa; y puede servir para las los demás devotos del Divinísimo Corazón*. Barcelona, Imp. Juan Piferrer, 1746.

6. Vg. *Práctica de la Devoción al Santíssim Cor de Jesús en una meditació per cada mes, y otras deprecacions y exercicis de la devoció al mateix Sacratíssim Cor. Traduhida y reduhida de la que compongué en italià un Sacerdot de la Companyia de Jesús, per una altre Pare de la mateixa Companyia. Y se dedica a las Congregacions del Santíssim Cor de Jesús que hi ha fundadas en lo Principat de Catalunya*. Barcelona, Estampa Hereus Vda. Pla, 1847, ff. III-IV. Aquest devocionari fou editat, segurament, per iniciativa de sant Antoni M. Claret.

En efecte, l'arquebisbe de Tarragona, Pere de Copons,⁷ un dels principals promotors de la devoció al Cor de Jesús en la Catalunya del segle XVIII,⁸ tothora fidel a les disposicions dels concilis provincials tarraconenses de 1738 i 1745, presentà a Roma un text litúrgic propi per a la Missa i Ofici del Sagrat Cor que, tanmateix, no seria aprovat. Fou el dia 13 de novembre de 1738, en la darrera sessió conciliar, quan l'arquebisbe Pere de Copons expressà als pares conciliaris⁹ que: «experimentándose cuán piadosa y fervorosamente se iba extendiendo por el Principado de Cataluña la devoción al Sagrado Corazón de Jesús [...] parecía que sería muy propio del celo del Sagrado Corazón que se elevasen unas reverentes preces a Su Santidad [Clemente XII] para obtener la concesión del rezo y misa del Sagrado Corazón». En la darrera sessió del concili provincial de Tarragona (21 juny 1745), els bisbes de la Tarraconense: «repitieron las preces a Su Santidad [Benedicto XIV] para el logro del rezo y misa del Sagrado Corazón de Jesús, y para la beatificación del Venerable Pedro Claver».¹⁰

Els textos litúrgics per a la festa del Sagrat Cor, missa i ofici, no reberen l'aprovació fins al dia 11 de maig de 1765, i encara només per a algunes diòcesis. Serà a partir de l'any 1856 quan el papa Pius IX convertí en obligatòria per a tota l'Església la festa del Sagrat Cor.¹¹ Una mica més tard, l'any 1889, el papa Lleó XIII l'elevà a solemnitat i es mantingueren encara els textos aprovats per Climent XIII l'any 1765 en el breviari i missal romà fins l'any 1929, quan

7. Morí a Tarragona l'any 1753, essent arquebisbe; vg. Joan BOADA CAMPS, *Biografía del Ilm. y Rdm. Dr. D. Pere Copons i de Copons* (Barcelona 1907).

8. Vg. *El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús XVII* (1874) p. 314: «No contento de aprobar la Congregación establecida por los PP. Jesuitas en su templo de Tarragona, no dejó parroquia, por grande o mínima que fuese de su archidiócesis, sin que extendiese y arraigase en cada una de ellas, un culto [al Sagrado Corazón] que para su celo pastoral parecía ser el blanco supremo», escriví Fidel Fita sobre el zel pastoral de l'arquebisbe Pere de Copons.

9. Eren els bisbes Bartolomé Camacho (de Tortosa), Ramon de Marimon (de Vic), Gregori Galindo (de Lleida), Baltasar Bastero (de Girona), Josep Esteve de Noriega (de Solsona) i, és clar, de l'arquebisbe de Tarragona Pere de Copons.

10. Vg. *El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús XVIII* (1874) p. 83.

11. Vg. *Consagración Universal al Sagrat Cor de Jesús* (Manresa 1875) p. 1: «Ha donat [la Santa Mare Iglésia] sa plena i definitiva aprovació a la devoció y culto del Sagrat Cor de Jesús, ordenant lo SSm. Pare Pio IX (felisment regnant) a 23 de abril de 1856, que la festa del Sagrat Cor se celebrés en tota la Iglesia universal».

l'eucologia litúrgica fou reformada pel papa Pius XI (que hi afegí l'octava).¹² No hem d'oblidar, però, que l'any 1670, talment el primer precedent, sant Joan Eudes ja havia enllestit un text molt escaient per a la missa i ofici litúrgic del Sagrat Cor.

És a bastament conegut que la propagació de la devoció al Cor de Jesús arrenca de l'experiència contemplativa i mística de santa Margarida Maria d'Alacoque a partir de les aparicions, esdevingudes entre els anys 1673 i 1675. Santa Margarida, ajudada per sant Claudi de la Colombière († 1682), aconseguí establir una festa en honor al Cor de Jesús el divendres que segueix a l'octava de Corpus. I tal com ja hem anunciat una mica més amunt, hom troba precedents d'aquesta entranyable devoció cristològica en els llunyedans anys del període medieval. Sobretot hem de descobrir aquests precedents en la vida i experiència mística de santa Lutgarda († 1246), de santa Matilde de Magdeburg (c.a 1250) i de santa Gertrudis la Magna († 1302), (coneguda també com Gertrudis de Helfta i àdhuc d'Eisleben). Però el que no és tan conegut és que una caputxina catalana, la beata Maria-Àngela Astorch¹³ († 1665) ja posés el ferment d'aquesta devoció tan cristològica en els territoris peninsulars pionerament alguns anys abans de les revelacions a santa Margarida, tal com també consta en les ratlles introductòries del devocionari català publicat a Barcelona el 1847:

«Antes que la V. Margarida, la havia practicada una devota religiosa natural de aquest Principat, la V.M. Sor Maria Àngela Astorch fundadora de las Monjas Caputxinas en Zaragoza y Murcia, com se diu en la sua admirable vida,¹⁴ y ho refereix lo P. Joan

12. Vg. Ildefons SCHUSTER, *Liber Sacramentorum*, Vol. V (Barcelona 1944) p. 115: «Pío XI comunicó a esta fiesta un nuevo incremento y decoro, decretando en favor suyo el privilegio de la octava, con lo cual quedaba ya a la altura de las mayores solemnidades del Señor [...] La misa, que estuvo en uso hasta la reciente reforma de Pío XI, fué compuesta en tiempo de Clemente XIII».

13. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «La Beata María Àngela Astorch, capuchina, contemplativa en el Corazón de Jesús: 1592-1665», dins *Cristiandad* 50 (1993) pp. 42-43.

14. Vegeu, Luis Ignacio ZEVALLOS, *Vida y virtudes, favores del cielo, milagros y prodigios de la V. Madre Sor María Àngela Astorch, religiosa capuchina natural de Barcelona*. Madrid, Imp. de G. Roxo, 1733; principalment, vg. el Llib. II, Cap. 11: «Regla y Constituciones del Divino Amor que Dios le reveló»; i, també, el Llib. IV, Cap. 11: «Favores que le hizo el Evangelista San Juan, en premio de su devoción».

de Loyola¹⁵ en la pràctica sexta del seu llibret al sagrat Cor de Jesús.»¹⁶

D'aquesta experiència contemplativa viscuda místicament en el Cor de Jesús per la beata Astorch,¹⁷ se'n fa especial ressò mossèn Jacint Verdaguer, cantor entusiasta de les delícies del Sagrat Cor en moltes de les seves poesies, principalment en *Lo somni de sant Joan*;¹⁸ un preciós recull poètic que Verdaguer dedicà al papa Lleó XIII quan el publicà l'any 1887. En aquest recull hi ha el famós poema *Jesús als pecadors. Cant al Sagrat Cor de Jesús* i, també, un poema que dedicà a la caputxina catalana Maria-Àngela Astorch,¹⁹ la qual és presentada pel poeta talment com una «robadora del Cor de Jesús», car Jesús escollí el cor contemplatiu de la «mística del breviari» com a lloc de sojorn i repòs.²⁰

Hem d'assenyalar que al Principat de Catalunya, en el transcurs dels segles XVIII i XIX, augmentaren notablement les Congregacions del Sagrat Cor i, malgrat l'expulsió dels jesuïtes (1768) i l'exclaustració dels religiosos (1835), aquesta devoció cristològica,

15. Vg. JUAN DE LOYOLA, *El Corazón Sagrado de Jesús, descubierto a nuestra España en la breve noticia de su dulcísimo culto, propagado ya en varias Provincias del Orbe Christiano* (Barcelona 1738) p. 134: «La penitentísima anachoreta de los claustros religiosos y Venerable Sor Maria Ángela Astorch, Fundadora de las Capuchinas de Zaragoza y Murcia, nos enseña una singular práctica para con el Corazón de Jesús en favor de las Almas del Purgatorio [...] Ella nos enseña muchas y fructuosas devociones al Corazón Sacratísimo descubierto a esta Virgen española muchos años antes que la V. Margarita de Alacoque».

16. Vg. *Pràctica de la devoció al Santíssim Cor...* (Barcelona 1847) f. IV.

17. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, *Les clarisses-caputxines a Catalunya i Mallorca: de la fundació a la guerra civil (1599-1939)*, Barcelona 2002, pp. 112-113: «Fou molt devota del Sagrat Cor de Jesús, i divulgadora d'aquesta devoció cristològica uns anys abans de les revelacions de Paray-le-Monial efectuades a Santa Margarida d'Alacoque».

18. Alguns dels versos del recull *Lo somni de Sant Joan*, presentats en un certamen de l'any 1881, foren publicats l'any 1882, dins de la miscel·lània literària titulada: *Homenaje Nacional de las Ciencias, Letras y Artes al Sacratísimo Corazón de Jesús (Tarragona, 26 de junio de 1881)* Barcelona, Imp. Pau Riera, 1882, pp. 619-631.

19. Vg. Jacint VERDAGUER, *Lo somni de Sant Joan. Llegenda del Sagrat Cor de Jesús* (2^a ed) Barcelona, Tip. Catòlica, 1888, pp. 178-181, poema XXX: «Mariàngela Astorch».

20. *Ibid.*, p. 178: «Robadora del Cor meu, tu ets encara més ditxosa; Joan en mon pit reposa, mes jo reposo en lo teu».

de fonda arrel bíblica i marcadament antijansenista, fou fomentada per la majoria dels bisbes de Catalunya i, també, pels zelosos religiosos exclaustrats que es dedicaren a la predicació de missions populars i parroquials, tal com veurem seguidament.

3. ELS PRINCIPALS PROPAGADORS

Entre els principals propagadors de la devoció durant el temps de l'exclaustració, cal assenyalar les aportacions del religiós carmelita Quirze Adrobau i Boix († Olot 1883), encertadament qualificat «d'apòstol de la devoció del Sagrat Cor a Catalunya».²¹ El pare Adrobau escriví devocionaris molt acurats i escaients, destinats als congregants del Sagrat Cor.²² Per exemple, en el directori que féu publicar l'any 1865, s'hi esmenten molt clarament els continguts propis de la devoció al Cor de Jesús, amb una referència explícita als actes d'adoració i reparació²³ exigits als congregants,²⁴ tot facilitant-los textos a propòsit per als actes de consagració, adoració i desgreuge.²⁵ Semblantment, l'any 1875, en la commemoració del bicentenari de les revelacions a santa Margarida Maria d'Alacoque, es divulgaren arreu del nostre país textos en català de la fórmula de consagració al Sagrat Cor,²⁶ per tal d'arrelar-la en la tradició de la pietat popular catalana.

21. Així ho manifestà el P. Pau Casadevall: «Fou apòstol de la devoció del Sagrat Cor de Jesús a Catalunya»; vg. *Diccionari d'història eclesialstica de Catalunya*, vol. I, Barcelona 1998, p. 19.

22. Vg. Quirico ADROBAU Y BOIX, *Directorio práctico para los congregantes y coros angelicales en obsequio del Sagrado Corazón de Jesús* (Barcelona 1865). Reeditad els anys 1871 i 1879. En llengua catalana també publicà les *Prácticas piadosas en honor del Sagrat Cor de Jesús* (Olot 1868).

23. Quirico ADROBAU, *Directorio práctico...* pp. 13-19: «En qué consiste la devoción al Sagrado Corazón de Jesús, o qué se debe hacer para practicarla dignamente».

24. *Ibíd.*, pp. 55-92: «Oficios al Santísimo Corazón de Jesús», on hi ha descrits els oficis de: Reparador, Adorador, Víctima, Esclau, Suplicant, etc.

25. *Ibíd.*, pp. 95-98: «Acto de consagración que será útil hagan todos los que se agreguen a la piadosa unión del Sagrado Corazón de Jesús, el cual podrán renovar todos los primeros viernes o domingos de cada mes. Acto de desagracios al Santísimo Corazón de Jesús. Devotos afectos a Jesús sacramentado y a su divino Corazón».

26. Vg. *Consagració universal al Sagrat Cor de Jesús*. Manresa, Estampa de Roca, 1875, pp. 1-4: «Lo 16 del vinent mes de Juny será'l segon Centenari de la

La devoció al Cor Sagrat de Jesús augmentà sensiblement en el temps de la restauració hispana de la vida religiosa. Assenyalem que foren molts els temples que a Catalunya foren posats sota el patronatge del Sagrat Cor com, per exemple, l'església i col·legi dels jesuïtes edificat al carrer Casp de Barcelona l'any 1881 i, semblantment, ran de la restauració de la vida caputxina en els territoris peninsulars li fou també dedicada, l'any 1885, la Província única d'Espanya, que es titulà del Sagrat Cor.²⁷ Un any abans, el 1884, en aquesta mateixa circumstància històrica, al tornar els frares caputxins a la població d'Olot, determinaren dedicar llur església conventual al Sagrat Cor de Jesús, la qual fou beneïda i inaugurada el 25 de juliol de 1888. Encara en aquest mateix context, l'any 1889, el pare Calassanç de Llanerxes, el futur cardenal Vives, publicà a Roma el devocionari titulat *Breves soliloquios del alma con el Sagrado Corazón de Jesús*, que l'any següent edità a Barcelona dedicant-lo: «a nuestros hermanos [capuchinos] de la Provincia del Sagrado Corazón de Jesús.»²⁸ Aquest llibretó conté els aspectes propis de la devoció al Sagrat Cor: adoració, desgreuges, pacte d'amor amb el Cor de Jesús, i és clar, du també un encapçalament previ amb les promeses a santa Margarida Maria d'Alacoque.²⁹

D'altra banda, els anys de la restauració de la vida religiosa coincidien amb el període de la Renaixença espiritual i cultural del nostre poble. En aquest clima de redreç, l'any 1879, el doctor Sardà i Salvany decidí escriure un devocionari sobre el Sagrat Cor (reeditat moltes vegades) car es proposà el repte pastoral de convertir el mes de juny en quelcom tan popular i viscut espiritualment en la vida de fe del nostre poble, com ho era el mes de maig, consagrat a Maria.³⁰

revelació de la devoció al Sagrat Cor de Jesús. En tal dia farà dos-cents anys que'l nostre adorable Salvador, apareixent-se a sa estimada sirventa la B. Margarida de Alacoque en lo convent de Paray-le-Monial (França) li mostrà son sacratíssim Cor».

27. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustacions i restauració (1814-1900)*, Barcelona 1998, pp. 418-443: «La Província hispana del Sagrat Cor».

28. Vg. JOSÉ CALASANZ DE LLEVANERAS, *Breves soliloquios del alma con el Sagrado Corazón de Jesús, dispuestos para treinta y tres visitas* (Barcelona 1890) p. 5.

29. *Ibid.*, pp. 6-7: «Promesas hechas por Nuestro Señor Jesucristo a la Beata Margarita María en favor de las personas celosas para procurar la gloria de su Divino Corazón».

30. Vg. FÉLIX SARDÀ Y SALVANY, *Mes de Junio dedicado al Sagrado Corazón de*

Semblantment, aquest mateix any de 1879, el doctor Torras i Bages donà a conèixer, per la seva banda, en llengua catalana, un altre text del *Mes del Sagrat Cor*. I és precisament en les ratlles introductòries d'aquest devocionari torrassà que l'arquebisbe de Tarragona Benet Vilamitjana escriví:

«Lo nostre poble o no entén lo castellà, o lo entén mal, y de totes maneres no'l mou com la llengua que ha après dels llavis de la mare. És molt cert lo que deya un a uns predicadors: *Vosaltres predicau en castellà y la gent se condemna en català*. Aplaudesch per tant, lo pensament de publicar lo *Mes del Sagrat Cor de Jesús*, y de publicar-lo en català.»³¹

Justament, el doctor Torras i Bages volgué escriure en llengua catalana el *Mes del Sagrat Cor* perquè els concilis de la Tarraconense n'havien fomentat la devoció des de l'any 1738. És per això que Torras i Bages manifestà: «Y'ls catalans tenen més dret a tenir un *Mes del Sagrat Cor* en sa materna llengua, en quant los primers, y potser los únichs concilis espanyols qui han manat propagar aquesta santa devoció foren los Tarraconenses, los quals conseguiren en part lo seu propòsit, puix a últims de la centúria passada en molts pobles se hi celebraven festes.»³² Certament, havia estat tan gran la popularitat de la festa del Sagrat Cor a Catalunya que, a partir del 1745, sovintegen les edicions de goigs i cobles al Sagrat Cor editades arreu del Principat en llengua catalana durant els segles XVIII, XIX i XX, i unes de les més populars fou les que escriví mossèn Jacint Verdaguer (musicades pel mestre Càndid Candi), i que el doctor Torras i Bages incorporà expressament a les pàgines finals del seu *Mes del Sagrat Cor*,³³

Jesús 8ª ed. (Barcelona 1897) p. 5: «¿Por qué causa no se habrá hecho aún en España tan popular la práctica del mes del Sagrado Corazón de Jesús, como lo es la del mes de María? A nuestro humilde juicio por faltar un Manual de ejercicios al alcance de la generalidad de las personas piadosas».

31. Carta de Benet Vilamitjana a Josep Torras i Bages (Tarragona, 30 desembre 1879), publicada dins del *Mes del Sagrat Cor de Jesús per Joseph Torras y Bages, pvre. Segona edició corregida* (Barcelona 1896) p. IX.

32. Josep TORRAS I BAGES, *Mes del Sagrat Cor de Jesús* (Barcelona 1896) p. 13.

33. Vg. Josep TORRAS I BAGES, *Mes del Sagrat Cor de Jesús* (Barcelona 1896) pp. 297-300.

juntament amb el text d'unes *Cobles al Dolcíssim Cor de Jesús* que havien estat inicialment publicades l'any 1745.

En efecte, el foment de la devoció popular al Sagrat Cor s'havia reforçat i popularitzat notablement a través dels goigs, que són uns cants senzills de notable arrelament popular. En algunes poblacions de forta tradició jesuítica, com per exemple Manresa, es publicaren devocionaris,³⁴ goigs³⁵ i fulls volants amb cants propis per tal d'enfervorir la pietat dels associats a la congregació del Sagrat Cor,³⁶ la qual havia estat establerta a la capital del Pla de Bages en la primera meitat del segle XVIII, almenys des de l'any 1746, com la de Maó, tal com veurem més avall. Avui causa admiració la gran quantitat d'edicions de goigs i cobles dedicades al Sagrat Cor, especialment durant la dinovena centúria, les quals, moltes vegades, eren incloses en els devocionaris populars a guisa d'apèndix.³⁷

Arreu de Catalunya, els devots del Cor Sagrat de Jesús, principalment a partir de la segona meitat del segle divuitè, s'agruparen en confraries. Aquestes confraries solien tenir dues seccions, una d'homes i una altra de dones. En algunes poblacions com, per exemple, la congregació de Maó,³⁸ fundada l'any 1746 i ubicada a la capella de

34. Per exemple, vg. la *Novena y corona del Corazón de Jesús Sacramentado para ejercicio de los Congregantes Mayores y Agregados de la Real Congregación del Corazón de Jesús y Congregación de María de Manresa, y puede servir para los demás devotos del Divinísimo Corazón*. Barcelona, Imp. Piferrer, 1746. En les pp. 37-40 d'aquest devocionari manresà, ja hi consta el text de les lletanies del Sagrat Cor, amb algunes advocacions com: «Cor Jesu, schola sanctitatis» i «Cor Jesu, vinculum charitatis», que no s'esmenten en les actuals lletanies aprovades per l'Església.

35. Vg. *Goigs al Dulcíssim Cor de Jesús que canta sua Real Congregació erigida en la Iglesia de S. Ignasi de Manresa*. Manresa, Imp. Lluís Roca, 1898. La tornada fa: «Puix tan incendi d'amor / dins de Vós està reclús, / Dolcíssim Cor de Jesús / inflamau lo nostre cor».

36. Vg. *Manresa al Sagrat Cor de Jesús*. Manresa, Estampa de Sant Josep, s.d. on llegim: «Apa! a la vanguardia, oh Manresans! [...] Oh Cor diví! la vostra bandera juram seguir!»

37. Vegeu, a tall d'exemple, la *Pràctica de la devoció al Santíssim Cor..* (Barcelona 1847) pp. 150-156: «Goigs al SS. Cor de Jesús: Puig tan incendi de amor / dins de Vós està reclús: / Dulcíssim Cor de Jesús, / inflamau lo nostre cor».

38. Sobre les característiques devocionals d'aquesta congregació, vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «Las concepcionistas de Mahón y la devoción al Sagrado Corazón», dins *Cristiandad* 53 (1996) pp. 82-84.

les concepcionistes franciscanes de Menorca, tenia un *numerus clausus* amb setanta-dos confreres a cada secció, masculina i femenina, en memòria dels setanta-dos deixebles del Senyor. També s'admetia un nombre idèntics de supernumeraris que anaven ingressant al grup de numeraris a mesura que es produïen baixes per defunció.³⁹ En aquesta confraria menorquina, a semblança de les congregacions del Principat, es convidava els confreres a la comunió freqüent i a la meditació davant el Santíssim.⁴⁰

4. EL SAGRAT COR I L' APOSTOLAT DE L' ORACIÓ

A mesura que el liberalisme penetrava a Europa, sobretot a partir de la dinovena centúria, els devots del Sagrat Cor en aquestes noves circumstàncies socials, una mica incòmodes per la situació, continuaren associant-se en confraries i en pies unions⁴¹ des d'on es comprometien a promoure la devoció al Sagrat Cor i a reparar les injúries i greuges, tot adquirint, però, un caràcter no tan localista sinó molt més obert a les necessitats de l'Església universal, especialment ran de l'extensió del moviment espiritual de l'Apostolat de l'Oració,⁴² fundat a Vals (Llenguadoc) pel jesuïta Xavier Grautelet (en el santuari del Puy, el 3 de desembre de 1844), i que reorganitzà el pare Enric Ramière l'any 1858.

39. Vg. *Llibre de la Congregació del Sagrat Cor de Jesús*, f. 1 i ss: «Relació individual y notícia virídica de la erecció o institució de la Congregació del SScm. Cor de Jesús en el Convent de les Religiosas de la Puríssima Concepció de la Vila de Mahó», conservat a l'arxiu conventual de les esmentades concepcionistes.

40. Vg. Joseph SANCHO, *Manual per los Congregants de la devota Congregació del amabilíssim Cor de Jesús Sacramentat, fundada en la Iglésia de las Religiosas de la Puríssima Concepció de Maria Sma. de Mahó*. Mahó, Imp. de Guillem-Ignasi Serra, 1856.

41. A guisa d'exemple, vg. la *Carta de agregación a la Pía Unión del Sagrado Corazón de Jesús establecida en la antigua iglesia de S. Miguel*. Barcelona, Imp. H. Vda. Pla [1857 ?]; *Agregación a la Pía Unión del Sagrado Corazón de Jesús, canónicamente establecida en la Iglesia del Seminario Conciliar de Vich, unida a la primera erigida en Santa María (ad Pineam), ahora en la Iglesia de la Paz en Roma para todos los fieles del mundo católico*. Vich, Imp. Juan Soler, 1888.

42. Per exemple, vegeu la *Cédula de agregación al Apostolado de la Oración y a la cofradía del Sagrado Corazón de Jesús*. Barcelona, Imp. de Magriñá y Subirana, [1877 ?]

Fou el doctor Josep Morgades⁴³ qui, amb el beneplàcit del bisbe Pantaleó Montserrat,⁴⁴ impulsà l'any 1865 el moviment de l'Apostolat de l'Oració primer a Barcelona, i després a Catalunya i a Espanya, amb la divulgació de les obres del pare Ramière (religiós jesuïta de Tolosa de Llenguadoc)⁴⁵ que el mateix Morgades traduí i propagà⁴⁶ des de l'any 1865. S'ha d'esmentar que el reverend Josep Morgades, mentre sofria un exili a França durant els anys difícils de la guerra carlina, sojornà precisament en els llocs on el pare Ramière difonia la devoció al Sagrat Cor; devoció que era presentada per Enric Ramière talment el millor antídoto per tal d'afrontar les desviacions de liberals i revolucionaris. I és, doncs, per tots aquests motius que, el 20 de maig de 1865, el canonge Morgades sol·licità al bisbe de Barcelona, Pantaleó Montserrat, la creació de l'Apostolat de l'Oració a la diòcesi barcelonina. El bisbe, amb data 7 de juny, n'autoritza l'erecció tot assenyalant: «la importancia que encierra el Apostolado de la Oración por su objeto y medios de obtenerlo.»⁴⁷ En aquesta nova circumstància, el doctor Morgades començà, sense demora, amb la publicació, l'any 1865, d'*El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús*⁴⁸ on s'ofereixen notícies detallades a propòsit de

43. *Ibid.*, p. 3: «Para estas publicaciones y todo lo que atañe a la obra, diríjase con carta franca al Director del Apostolado de la Oración a Vals, près le Puy, Haute-Loire (France), ó a D. José Morgades y Gili, Canónigo Penitenciario. Barcelona». Vg. Joan BONET I BALTÀ, «El bisbe Morgades, fundador a Espanya de l'Apostolat de l'Oració», dins *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença* (Montserrat 1984) pp. 641-658 i, també, Id., *Cristiandad* núm. 369 (novembre 1961) pp. 216-221. Vg., també, Valentí SERRA DE MANRESA, «El obispo Morgades y la propagación del Apostolado de la Oración», dins *Cristiandad* 51 (1994) pp. 21-23.

44. Vg. la carta de Pantaleó Montserrat a Josep Morgades (Barcelona, 7 de juny de 1865): «Comprendemos toda la importancia que encierra *El Apostolado de la Oración* [...] Autorizamos al Dr. José Morgades y Gili, Canónigo Penitenciario de Nuestra Santa Iglesia, para que pueda planearla en la capital y parroquias del obispado».

45. Vg. *Le Père Henri Ramière de la Compagnie de Jésus*. (7^a ed) Toulouse, Apostolat de la Prière, 1934.

46. Vg. Enrique RAMIÈRE, *El Apostolado de la Oración. Santa Liga de los corazones cristianos unidos al Corazón de Jesús para obtener el triunfo de la Iglesia y la salvación de las almas [...] Traducida por primera vez en España [por el Dr. José Morgades y Gili], con permiso del autor, y con aprobación y licencia del Exmo. é Ilmo. Sr. Obispo de Barcelona*. Barcelona, Imp. Magriñá y Subirana, 1865.

47. Vg. la carta de Pantaleó Montserrat a Josep Morgades (Barcelona, 7 juny 1865), publicada dins *El Mensajero*...

48. Vg. *El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús. Boletín mensual del Apos-*

la divulgació de la devoció del Sagrat Cor a Catalunya a través de l'establiment de l'agregació de parròquies i comunitats religioses a l'Apostolat de l'Oració. A tall d'exemple esmentem la notícia que ofereix de l'agregació de la parròquia barcelonina de Sant Miquel del Port a l'Apostolat de l'Oració:

«El día 20 de enero de 1867 ha sido testigo de otro de los muchos triunfos que consigue frecuentemente el Corazón santísimo de Jesús [...] La fiesta fué solemne sobre toda ponderación. Nuestro dignísimo Prelado, el Dr. D. Pantaleón Montserrat y Navarro, dió con su presencia mayor solemnidad al acto asistiendo a los divinos oficios, al fin de los cuales dió su pastoral bendición al pueblo que se encontraba allí reunido. Ofició el Il. Director del Apostolado en España [Dr. José Morgades], acompañado de otros dos señores capitulares. Una orquesta nutridísima ejecutó la preciosa misa pastoril del Sr. [Bernat Calbó] Puig, maestro de capilla de la Iglesia de la Merced».⁴⁹

La primera expansió de l'Apostolat de l'Oració a casa nostra resta acuradament registrada pel doctor Morgades en les pàgines d'*El Mensajero*, on consta que, ben aviat, foren agregades a l'Apostolat de l'Oració les comunitats de les monges jerònimes de Barcelona, les carmelites calçades, les caputxines, les mínimes, les santjoanistes i les bernardes o cistercenques de Valldonzella. Semblantment ho féu també el Seminari Conciliar, la parròquia de Sant Pau del Camp, i les parròquies de Rubí, Mataró i Vilafranca del Penedès. Al bisbat de Vic, a més de les principals cases religioses de la ciutat de Vic, hi fou agregada també la parròquia de Santa Maria de la Seu i el col·legi de Sant Ignasi,⁵⁰ a la ciutat de Manresa. En aquest context de notable

tolado de la Oración bajo la dirección del Rdo. P. E. Ramière, de la Compañía de Jesús. Traducido al español y arreglado a las costumbres y necesidades de España, con permiso de su autor bajo la dirección del Rdo. Dr. José Morgades y Gili, Canónigo Penitenciario de esta Santa Iglesia y Director central de esta obra en España. Barcelona, Lib. Hijos de J. Subirana, 1867 i ss.

49. Vg. *El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús* Vol. III (1876) pp. 108-109: «Instalación del Apostolado en la iglesia de S. Miguel del Puerto de Barcelona».

50. Vg. *El Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús* Vol. III (1867) pp. 191-192: «Comunidades, Congregaciones y Parroquias agregadas al Apostolado de la Oración en España desde 27 de agosto de 1865».

puixança de la devoció al Sagrat Cor en les comarques catalanes, emergeix la figura de la religiosa mínima del monestir de Valls, sor Filomena Ferrer i Galzeran († 1868), la qual aportà grans esforços per tal d'establir una fundació de monges mínimes de sant Francesc de Paula a la seva població nadiua, Móra d'Ebre; una fundació monàstica que, finalment, es realitzà l'any 1894 amb un temple expiatori annex dedicat al Sagrat Cor de Jesús, que fou inaugurat l'any 1925.

Poc temps després d'haver iniciat el bisbe Morgades el seu ministeri episcopal a la diòcesi de Vic, impulsà l'agosarada iniciativa del patrici catòlic Ramon Madirolas de bastir un temple expiatori a Puig-agut, a prop de Manlleu, dedicat al Sagrat Cor, del qual beneí l'any el 1883 la primera pedra. S'ha d'assenyalar que en aquest santuari de Puig-agut, primer temple expiatori de la Península dedicat al Sagrat Cor de Jesús –i que fou solemnement inaugurat pel bisbe Morgades el dia 18 de febrer de 1886– es popularitzaren unes cobles que escriví el mateix Ramon Madirolas,⁵¹ encertadament musicades pel famós mestre Càndid Candi, terciari dels caputxins,⁵² i que comencen d'aquesta faísó: «Font de la vida, niu de l'Amor.»

En efecte, Puig-agut és una bella expressió de la fe i devoció del nostre poble al Cor Sagrat de Jesús. Des de la seva inauguració l'any 1886, el temple expiatori de Puig-agut ha volgut ser per al poble català un centre irradiador⁵³ de l'amor diví i, també, un signe lluminós de pau i amor per al nostre poble, talment la més perfilada expressió del desig de col·locar Crist com a centre i motor de la vida cristiana.⁵⁴

51. Vg. *Lo cel en la terra. Cobles al Sagrat Cor de Jesús*. Barcelona, Tip. Catòlica, 1887. La tornada fa: «Font de la vida / niu de l'amor, / per la ferida / volgueu-nos al Cor».

52. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, *El Terç Orde dels Caputxins. Aportacions del laicat franciscà a la història contemporània de Catalunya (1883-1957)*, Barcelona 2004, pp. 416-417.

53. Puig-agut com a centre irradiador de la devoció al Sagrat Cor en terres catalanes resta reflectit en les iniciatives que programà al llarg dels anys el seu fundador Ramon Madirolas i Codina. A guisa d'exemple, vg. Ramon CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle XX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà*. Vol. I, Barcelona 1992, p. 309, doc. 793: «Carta de Ramon Madirolas a Ragonesi (Puig-agut, 8 de maig de 1913) enviant alguns impresos de propaganda sobre el santuari del Sagrat Cor de Puig-agut, amb la convocatòria del concurs marià».

54. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «Puig-agut, cràter obert per l'explosió de la Caritat», dins *El Far de Puig-agut* núm. 25 (Manlleu 1994) pp. 2-3.

En el projecte que configuraren per a Puig-agut Ramon Madiroles i Josep Morgades, es volia que aquest petit santuari de Puig-agut arribés a ser un símbol eloqüent que fes visible geogràficament l'amor de Crist en la terra catalana,⁵⁵ puix que el santuari es troba privilegiadament situat al bell mig de la plana de Vic, en el terme de Manlleu, amb l'edifici orientat cardinalment a les ermites-santuaris de Bellmunt, Tagamanent, Cabrera i els Munts, punts extrems de la diòcesi de Vic des d'on s'haurien de retransmetre «els batecs del Cor de Crist», talment una mena de «repetidors» o «telègrafs de l'amor diví» –en el dir de Josep Morgades– que propaguessin el ressò del missatge espiritual de Puig-agut als santuaris i als cims més llunyans de la terra catalana: Canigó, Montseny, Puigmal i Montserrat, els quals actuant novament tots ells de repetidors, haurien d'expandir i propagar (junt amb el temple del Tibidabo, llavors encara en construcció) el missatge de l'amor misericordiós a tot Catalunya,⁵⁶ segons el projecte del bisbe Morgades: «Vull establir des de Puig-agut el telègraf de l'amor diví».

En aquest context eclesial de gran puixança devocional del Sagrat Cor arreu de Catalunya, i com a principal fruit de la instauració de l'Apostolat de l'Oració al nostre país, la devoció al Sagrat Cor assolí una forma institucional de culte públic, amb tanta intensitat i fervor, que els bisbes de Catalunya, l'any 1879, van determinar de consagrar cada una de les diòcesis de la Tarraconense al Sagrat Cor.⁵⁷

Una volta consolidat l'Apostolat de l'Oració a Catalunya es programà una magna concentració a Montserrat, a tall de pelegrinatge,

55. Per tal de prestigiar el santuari es demanaren a la Santa Seu alguns dels objectes litúrgics enviats a l'exposició que es féu al Vaticà en ocasió del jubileu sacerdotal del papa Lleó XIII per tal de ser emprats a Puig-agut; vg. Ramon CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle XIX sobre Catalunya...* Vol. III, Barcelona 2005, p. 36, doc. 48: «Carta de Ramon Madirolas i Codina, fundador del temple expiatori del Sagrat Cor de Puig-agut al cardenal Rampolla, secretari d'Estat (Manlleu, 2 de febrer de 1889) en què sol·licita per al santuari algun objecte de l'exposició vaticana [...] Hi adjunta la revista *El Faro de Puig-agut* de la qual és director el mateix Madirolas».

56. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «Puig-agut, telègraf de l'Amor Diví», dins *El Far de Puig Agut* núm. 28 (Manlleu 1995) pp. 2-3.

57. Vg. la carta de l'arquebisbe de Tarragona, Constantí Bonet, al nunci Cattani (Tarragona, 31 maig 1878); ASV, *Nunziatura di Madrid*, regestada per Ramon CORTS i BLAY, *Regests de la documentació del segle XIX sobre Catalunya...* Vol. IV (en premsa) doc. 121.

l'onze d'octubre de 1896 per tal d'inaugurar el cinquè del misteri de dolor (sufragat per l'Apostolat de l'Oració de Catalunya) per al Rosari Monumental que hi ha situat en el camí de la Coveta. Aquest cinquè misteri de dolor fou projectat per Josep Puig i Cadafalch (gendre de l'escriptora Dolors Monserdà de Macià, terciària dels caputxins), i la part escultòrica anà a càrrec del cèlebre artista Josep Llimona.⁵⁸ En ocasió d'aquest pelegrinatge a Montserrat (amb la presència de dotze mil romeus!) s'estrenà l'himne de l'Apostolat de l'Oració, el qual amb lletra de Josep Mas i Casanovas i musicat per Amadeu Vives fou interpretat per l'Orfeó Català, a la presència de Julio Alarcón, jesuïta director de l'Apostolat de l'Oració a Espanya, i del bisbe de Vic, Josep Morgades, que aprofità la concentració per predicar contra la maçoneria.⁵⁹ Semblantment ho féu també en aquesta mateixa circumstància, el jesuïta mataroní Celestí Matas, qui manifestà com des de l'Apostolat de l'Oració calia combatre l'acció de la maçoneria, segons consta en el text de la crònica aportada per Fèlix Sardà i Salvany⁶⁰ en la seva divulgada *Revista Popular*. En aquella memorable jornada també es feren presents a Montserrat el canonge Jaume Collell i el vicari general de Tortosa, Jaume Cararach, que hi féu la prèdica final. Uns dies després, el cardenal Rampolla trameté, en nom del papa Lleó XIII, una carta de felicitació al bisbe Morgades per l'èxit assolit: «Su Santidad se ha complacido mucho con las noticias de la numerosa y selecta concurrencia que asistió a la solemne inauguración. El éxito de la fiesta ha sido un nuevo timbre de gloria para V., a quien se debe la institución del Apostolado de la Oración en España.»⁶¹

S'ha de fer esment, també, que els reverends Fèlix Sardà i Salvany, juntament amb Gaietà Soler, tots dos terciaris dels caputxins, l'any

58. Vg. *Revista Popular* núm. 1349 (15 octubre 1896) p. 252: «El conjunto resulta altamente elegante y artístico, honrando el nombre de su autor el conocido arquitecto Puig i Cadafalch. Del distinguido escultor catalán D. José Llimona es original la imagen del Santo Cristo: mística expresión y sabor religioso».

59. Vg. *Revista Popular* núm. 1349 (15 octubre 1896) p. 253: «Encarecí la necesidad de luchar contra la Masonería».

60. *Ibid.*, p. 252: «Dijo que el enemigo, al cual tenía que combatir el Apostolado de la Oración para alcanzar el triunfo, era el Satanismo o Masonismo, ¡y de que brillante manera el Padre Matas describió los males que la Masonería había derramado sobre la humanidad! [...] Dijo que la peregrinación a Montserrat era el primer acto antimasonónico de Cataluña».

61. Carta de Mariano Rampolla a Josep Morgades (Roma, 29 octubre 1896); publicada dins *Revista Popular* núm. 1354 (19 novembre 1896) p. 326.

1893 fundaren *Lo Missatger del Sagrat Cor*, publicació mensual en llengua catalana al servei de l'Apostolat de l'Oració;⁶² una revista nascuda amb la finalitat de popularitzar a Catalunya la devoció al Sagrat Cor de Jesús. Aquesta publicació aglutinà la col·laboració d'eminents eclesiàstics de la Renaixença com: Jaume Collell, Jacint Verdager (tots dos devotíssims del Sagrat Cor), Antoni M. Alcover, Miquel Costa i Llobera, Josep Torras i Bages, Frederic Clascar, Lluís Carreras, Ricard Aragó, entre molts d'altres. També hi escriviren literats catòlics de renom i prestigi com: Jaume Raventós i Domènech, Ferran de Sagarra i Josep Carner.

Lo Missatger esdevingué una publicació molt llegida a Catalunya pel seu contingut ric i variat, amb articles d'espiritualitat, cultura i apostolat escrits pels millors especialistes del moment com, per exemple, sacerdots del Foment de Pietat Catalana, els reverends: Eudald Serra i Buixó, Marià Serra i Esturí, Pere Ginebra i Espona, Josep Arderiu i Tió, Joan Puntí i Collell (amic de bona part dels escriptors noucentistes) i Josep Vives i Gatell, fundador d'aquesta revista *Analecta Sacra Tarraconensia*, etc.

Quan el Dr. Sardà i Salvany començà d'envellir, es féu càrrec l'any 1912 de la direcció de *Lo Missatger del Sagrat Cor* Mn. Eudald Serra Buixó i, després, ho féu el P. Ignasi Casanovas; eclesiàstics eminents que encertadament la vincularen al Foment de Pietat Catalana, una volta erigit canònicament l'any 1916. De 1912 a 1916, *Lo Missatger* fou publicat per l'Associació d'Eclesiàstics per a l'Apostolat (a través de l'Editorial Ibèrica); i, finalment, de 1917 a 1936 es publicà ja des del Foment de Pietat Catalana.

En aquest període emergí un nou apòstol del Sagrat Cor a Catalunya. Ens referim, és clar, al pare Jaume Nonell⁶³ († 1922). Situats en aquest context de puixança devocional envers el Cor de Jesús, Jaume Nonell fou un dels eclesiàstics que més ajudaren a divulgar-ne la devoció a casa nostra, especialment a través del conegut devocionari titulat *El alma consoladora*,⁶⁴ que es publicà per primera vegada a

62. Vg. *Lo Missatger del Sagrat Cor de Jesús. Revista Mensual de l'Apostolat de l'Oració*. Redacció i administració: Foment de Pietat Catalana. Barcelona, anys 1912-1936.

63. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «El jesuïta Jaime Nonell, divulgador de la devoció al Sagrado Corazón», dins *Cristiandad* 53 (1996) pp. 100-101.

64. Jaime NONELL, *El alma consoladora del Corazón de Jesús en sus penas*. Barcelona, Imp. de Franciso Rosal, 1888.

Barcelona l'any 1888, i que comptà amb cinc edicions (la darrera publicada a Manresa el 1910).⁶⁵ També comptà amb una traducció en llengua catalana elaborada per l'erudita clarissa de Pedralbes Sor Eulàlia Anzizu,⁶⁶ que fou publicada pel Foment de Pietat. El pare Nonell maldà, des d'aquest devocionari, per tal d'ajudar el poble fidel a formar part de «la companyia de Jesús pacient»⁶⁷ a través d'una llarga contemplació ignasiana dels misteris de la Passió de Crist⁶⁸ per culminar, finalment, amb una suggeridora fórmula de consagració al cor de Jesús pacient.⁶⁹

5. CONCLUSIÓ. ALTRES ASPECTES DE LA DEVOCIÓ CATALANA AL SAGRAT COR

No podríem pas cloure aquest article sense referir-nos, encara que sigui molt breument, al temple expiatori del Tibidabo. El topònim *Tibidabo*, donat a un dels cims de la serra de Collserola, està directament relacionat amb l'episodi de les temptacions de Crist. Aquest topònim ja apareix en una carta del novembre de 1668, del qui fou virrei de Catalunya, Joan Josep d'Àustria, bon amic del caputxí Ramon de Tona amb qui mantingué una interessant correspondència.⁷⁰ Tibidabo, segurament, fou un nom escollit pels monjos jerònims que donaren molts noms de la geografia bíblica que encara perduren en la Barcelona dels nostres dies: Vall d'Hebron, el Carmel, avinguda del Jordà, carrer de Betlem, de Natzaret, etc.

L'origen remot del temple expiatori del Tibidabo hem de situar-lo l'any 1886 (feia poc que s'havia ja inaugurat el de Puig-agut, a Manlleu), quan fou posada a disposició de sant Joan Bosco una peça de terra al cim del Tibidabo. Allí, a petició de D. Dorotea Chopitea,

65. Jaime NONELL, *El alma consoladora del Corazón de Jesús en sus penas*. Manresa, Imp. de San José, 1910.

66. Vg. *L'ànima consoladora del Cor de Jesús en ses penas*, pel P. Jaume Nonell, S.J. Traducció de Sor Maria-Eulàlia Anzizu, O.S.C. Barcelona, Foment de Pietat Catalana, s.d.

67. Vg. *El alma consoladora...* (Manresa 1910) p. 17.

68. *Ibíd.*, p. 24 i ss.

69. *Ibíd.*, p. 32. En la fórmula de consagració s'esmenta: «Deseoso de cumplir en mí, como lo hacía el Apóstol lo que falta a vuestra Pasión: me ofrezco con toda mi alma a vuestro Corazón divino para consolarle».

70. Vg. Valentí SERRA DE MANRESA, «Cartas de D. Juan-José de Austria a Fr. Ramón de Tona», dins *Estudios Franciscanos* 95 (1994) pp. 179-186.

hi fou construïda una petita capella dedicada al Sagrat Cor, situada al peu mateix del futur temple expiatori i que, posteriorment, els salesians dedicarien també al Sagrat Cor de Jesús.

No fou, però, fins l'any 1902 quan es beneí la primera pedra de l'actual santuari del Tibidabo, cerimònia feta molt poc després de la inauguració, a Girona, d'un temple expiatori dedicat al Sagrat Cor l'any 1901. El projecte arquitectònic del Tibidabo, d'estil neogòtic, fou obra d'Enric Sagnier. La cripta fou la part que s'enllestí abans i ja fou inaugurada l'any 1911, després d'una novena preparatòria al Sagrat Cor on, entre diversos oradors, també hi predicà el P. Alfons M. d'Àger, guardià dels caputxins de Sarrià.

Una volta acabada la guerra civil i finalitzades les necessàries obres de reconstrucció, a causa dels desperfectes causats durant la revolta de 1936, el temple fou coronat per una expressiva estàtua monumental, obra de Frederic Marès, que es divisa des de tot Barcelona.

Pel dilluns de Pentecosta de l'any 1887, just un any després d'efectuada la benedicció de la petita capella al cim del Tibidabo, el jove Josep Bolasell, obrer de Barcelona, s'animà a fer l'ofrena de les primeres flors primaverals al Sagrat Cor de la capelleta del Tibidabo. Aquest gest espontani d'amor fervorós, hauria d'esdevenir una bella devoció popular de la Barcelona contemporània, coneguda amb el nom de «Romeria del ram».

S'ha de reconèixer, amb agraïment, que el temple expiatori del Tibidabo deu molt a la sol·licitud i pietat dels primers «romeus del ram», car foren ells uns dels principals promotors de la transformació de la petita capelleta que havia estat beneïda l'any 1886 al cim del Tibidabo en l'actual temple expiatori bastit pels salesians de Don Bosco i, alhora, aquests «romeus del ram» foren també uns dels primers devots que aaptaren ajuts econòmics per a la construcció del temple expiatori, tal com es reconegué anys després, el 1906, des de la revista *La voz del Tibidabo*.

Acabem aquest article assenyalant que arreu de Catalunya tingué un ampli ressò l'encíclica de Lleó XIII *Annum Sacrum* (25 maig 1899) en la qual es convidava els fidels a la consagració al Cor de Jesús,⁷¹ tot afirmant que Jesús es mereix aquesta consagració per

71. Aquest text pontifici, junt amb més documentació papal sobre el Cor de Jesús, fou editat pel pare Marín dins, *Al Reino de Cristo por la devoción a su*

dret natural. A més, a Catalunya gaudí de molt bona acollida l'exhortació pontifícia a entronitzar imatges del Sagrat Cor en les llars, com també la consagració de les famílies cristianes, especialment a partir de les disposicions que donà el papa Benet XV en la carta *Libenter tuas legimus* (27 abril 1915), quan ja feia alguns decennis que havia començat d'arrelar aquest pietós costum, entronitzant a les llars catalanes les devotes i pietoses imatges fetes, principalment, en els tallers olotins des d'on es divulgaren les imatges esculpides pels millors artistes de Catalunya com, per exemple, aquella expressiva i devota del Sagrat Cor de Josep Llimona, reproduïda i divulgada per l'*Arte Cristiano* d'Olot.⁷²

El desenvolupament de la devoció al Cor Sagrat de Jesús, des de la guerra civil als nostres dies, l'examinarem més endavant, en una nova escaiença, quan es disposi de més perspectiva històrica per a poder analitzar l'abundosa documentació.

Sagrado Corazón. Documentos pontificios, Barcelona 1949, pp. 49-58: «Annum Sacrum».

72. Vg. Pilar FERRÉS, *El arte cristiano: passat i present d'una indústria artesanal*, Olot 2006, p. 98.